

66 · Folketingsvalget 10. maj 1988

Den 19. april 1988 udkrev Poul Schlüter valg til Folketinget. Årsagen var, at regeringen havde lidt nederlag på Christiansborg fem dage forinden, da det sikkerhedspolitiske flertal vedtog en af Socialdemokratiet formuleret dagsorden, der stod i kontrast til regeringens politik. Dagsordenstriden handlede om, hvorvidt regeringen – som Socialdemokratiet og det sikkerhedspolitiske flertal ønskede det – skulle underrette besøgende orlogsskibe om, at Danmark ikke ønskede atomvåben på dansk territorium, eller om regeringen – som den selv ønskede det – blot skulle orientere fremmede magter om den gældende danske atomvåbenpolitik. Umiddelbart mindede de to forslag om hinanden, men under overfladen lå spørgsmålet om, at besøgende skibe ikke alene skulle kende, men også respektere den danske kernevåbenpolitik. Dette var en vigtig forskel, for skulle det efterfølgende vise sig, at NATO's orlogsfartøjer undertiden medbragte kernevåben, når de anløb danske have, kunne regeringen frygte, at det sikkerhedspolitiske flertal på et senere tidspunkt ville vedtage en skærpet dagsorden, der krævede tilsagn fra kaptajnerne fra de enkelte skibe om, at de besøgende også respekterede den danske kernevåbenpolitik.¹ Den danske regering gjorde striden til et kabinetsspørgsmål, hvorpå Schlüter udkrev folketingsvalg til 10. maj. Derpå etablerede han sin tredje regering. Den bestod af Det Konservative Folkeparti, Venstre og Det Radikale Venstre. Med den partikonstellation havde Schlüter splittet Folketingets hidtidige sikkerhedspolitiske flertal. Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti måtte til gengæld forlade regeringen.²

Valgkampen udformede sig til at være en stedfortræderdebat, idet ingen af de store partier ønskede at drøfte anløbsspørgsmålets kerne. Substansen heri bestod i to forhold. For det første var forsvaret af Danmark baseret på, at NATO gjorde brug af kernevåben i tilfælde af krig, medens det samtidig var dansk politik, at landet ikke ønskede kernevåben på dansk jord „under de nuværende omstændigheder“, det vil sige i fredstid. For det andet var det NATO's politik hverken at be- eller afkræfte, hvorvidt dets orlogsfartøjer medbragte kernevåben – heller ikke når de anløb fremmede havne. Når NATO's krigsskibe kom til Danmark i fredstid, kunne man således ikke vide sig sikker på, om NATO reelt respekterede den danske kernevåbenpolitik. Dagsordendebatten i april 1988 kredsede reelt omkring dette spørgsmål, men ingen af de gamle alliancepartier ønskede at tage en principiel debat herom i offent-

¹ Nikolaj Petersen, *Europæisk og globalt engagement 1973-2003* (Danmarks Nationalleksikon, bd. 6), 2004, s. 346-54.

² Se hertil kapitel 72. Nikolaj Petersen, *Europæisk og globalt engagement 1973-2003*, s. 354-59; samme, „Sikkerhedspolitik og indenrigspolitik: Folketingsvalget den 10. maj 1988“, i Nikolaj Petersen og Christian Thune (red.), *Dansk udenrigspolitisk årbog 1988*.

Poul Schlüters valgplakate ved valget i 1988. (ABA).

ligheden. I den konservative folketingsgruppe diskuterede man eksplicit denne vanskelighed. Niels Ahlmann-Ohlsen udtalte: „Jeg tror ikke, det vil være let at forklare dette med, at skibe skal have et brev“, medens Kai Dige Bach direkte stillede spørgsmålet: „Hvordan skal vi forklare, at vi selv bestemmer?“ Poul Schlüter svarede: „Det er rigtigt – det er et af problemerne at forklare, at vi selv bestemmer, men det gør vore allierede også.“³ Af denne årsag formulerede de fleste af debattørerne sig under valgkampen i eufemismer, og resultatet blev, at diskussionerne ikke alene kom skævt ind på anledningen til valget. Debatten kom sjældent ind på skismaet mellem Danmarks atompolitik og NATO's politik om hverken at be- eller afkræfte om dets skibe (eller fly som tilfældet var i Grønland) bar kernevåben.

Optakt

Den offentlige debat i Danmark om udenlandske krigsskibes anløb af danske havne gik tilbage til 1985. På det tidspunkt havde den new zealandske regering gjort amerikanske skibes anløb af landets havne betinget af, at de ikke

³ Gruppemødereferater fra Det konservative Folkeparti, RA. Møde 14. april 1988, kl. 15.45.

medførte kernevåben. Socialistisk Folkeparti gav i 1985 udtryk for, at Danmark burde føre en lignende politik, uden at partiet dog opnåede støtte til det fra regeringen eller den øvrige del af det sikkerhedspolitiske flertal. Større bevågenhed fik spørgsmålet i 1987, da „Nej til Atomvåben“ 9. september udsendte en pressemeddelelse. Heri forklaredes det, at København inden for halvanden måned ville få besøg af to NATO-orlogsfartøjer; en amerikansk destroyer, HAYLER (27.-30. september), og en britisk fregat, BOXER (10.-14. oktober). Begge skibe var i stand til at medbringe atomvåben. Der var dog ingen, der vidste, om de faktisk ville gøre det, for det var som nævnt NATO's politik hverken at be- eller afkræfte det spørgsmål, hvis det blev stillet. I pressemeddelelsen blev det anført, at bevægelsen havde sendt åbne breve til såvel regeringen og Folketinget som til Københavns Kommune og den københavnske overborgmester, socialdemokraten Egon Weidekamp (1976-1989). Heri krævede „Nej til Atomvåben“, at danske myndigheder afkrævede „garantier fra alle besøgende militærskibe der anløber dansk havn, om at de ikke har atomvåben ombord.“⁵ „Nej til Atomvåbens“ opfordring lå holdningsmæssigt nær Socialistisk Folkepartis initiativer fra 1985.

Efterfølgende udspandt der sig en diskussion i Københavns Borgerrepræsentation. Om end diskussionen fandt sted bag lukkede døre, kunne pressen og offentligheden følge den, for „Nej til Atomvåben“ udgav nyhedsbrevet „Ekstra Posten“, hvori bevægelsen optrykte de åbne breve til folkeforsamlingerne samt dele af brevvekslingen mellem Borgerrepræsentationens medlemmer. Diskussionen kredsede om, hvorvidt det var en opgave for kommunalpolitikere at tage del i rigets sikkerhedspolitik.⁶ Det mente et flertal i Borgerrepræsentationen, at det var, for i midten af september opfordrede den „regeringen til at sikre, at udenlandske orlogsfartøjer ved flådebesøg i Københavns Havn ikke medfører atomvåben.“ „Politiken“ forklarede, at beslutningen blev vedtaget med 40 stemmer mod nul, idet Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og partierne til venstre for midten stemte for forslaget, medens Det Konservative Folkeparti, Venstre og Centrum-Demokraterne undlod at stemme.⁷ Regeringen afviste efterfølgende at imødekomme Borgerrepræsentationens anmodning, idet den ikke mente, at kommunalpolitikere skulle blande sig i landets sikkerhedspolitik.⁸ Dette fik dog ikke kritikken til at forstumme; tværtimod syntes fredsfolkernes engagement at blive større. Samtidig

⁵ Pressemeddelelse af 9. september 1987 fra „Nej til Atomvåben“. Optrykt i *Ekstra Posten*, uge 39 nr. 17 (1987), s. 6. *Ekstra Posten* optrykte også de åbne breve til regeringen og Folketinget samt til Weidekamp og Københavns Borgerrepræsentation, sst., s. 7-8.

⁶ *Ekstra Posten*, uge 39 nr. 17 (1987). De konservative mente ikke, at Borgerrepræsentationen skulle blande sig i den sikkerhedspolitiske debat. Jf. Bent Nebelongs brev af 14. september 1987 til Borgerrepræsentationen, optrykt s. 9-10.

⁷ „Nej tak til besøg af krigsskibe. Opfordring til regeringen fra Københavns politikere“. *Politiken*, 18. september 1987.

⁸ Gregers Dirckinck-Holmfeld, *Danmark dejligst. Den nye Danmarkskronike*, 1999, s. 261-62.

blev spørgsmålet en *sag* i dele af dagspressen. Eksempelvis skrev Jørgen Dragsdahl en lederartikel i „Information“ i slutningen af september, hvor han argumenterede for, at Danmark skulle afvise anløb af krigsskibe, der kunne medbringe atomvåben. Afgørende var ifølge Dragsdahl, at „man“ var imod atomvåben, da disse udgjorde en „krigstrussel“. Derfor måtte Danmark tage afstand fra NATO's fremgangsmåde (som i Dragsdahls formuleringer var synonymt med USA's) med hverken at be- eller afkræfte atomvåbnenes tilstedeværelse på skibene. Ifølge Dragsdahl kunne man „roligt gå ud fra, at alle krigsskibe, som kan medbringe atomvåben, også gør det.“⁹ Dragsdahls leder bar overskriften „Provokerende besøg“.

Diskussionerne til trods anløb HAYLER København 27. september 1987, og hverken kaptajnen eller den amerikanske administration blev bedt om svar på, hvorvidt skibet bar atomvåben eller ej. Ved skibets ankomst blev der – i øsende regnvej – gennemført en demonstration på Langelinie. Arrangøren var „Nej til Atomvåben“. Det socialdemokratiske medlem af Borgerrepræsentationen, Winnie Larsen, holdt en tale, der efterfølgende blev optrykt i „Ekstra Posten“. Hun udtalte, at kommunalpolitikernes beslutning om at tage del i den sikkerhedspolitiske debat var berettiget: „Jeg mener i høj grad at det tilkommer københavnere at have en mening om, hvad der sker i deres egen havn lige midt i deres hjerte“. Larsen – og flere af hendes kolleger i den københavnske borgerrepræsentation – mente, at regeringen havde talt ned til lokalpolitikere. Derpå anførte hun, at demonstrationen også måtte opfattes som en henvendelse til Folketinget om at tage det sikkerhedspolitiske flertal alvorligt. Med Winnie Larsens formulering stod det klart, at hun ikke var enig med sin egen partiformand, Svend Auken, der kort forinden havde udtalt til „Politiken“, at hans parti tog afstand fra at kræve tilsagn fra fremmede orlogsskibe om, at de ikke medbragte atomvåben. Det havde ikke været Socialdemokratiets politik, da det selv havde regeringsansvaret, og der var „ingen grund til at ændre“ denne praksis nu da partiet var i opposition.¹⁰ Om end Auken ikke ekspliciterede det, lå det i hans argumentation, at afskrækkelses-elementet i alliancepolitikken måtte opretholdes.

Dagsordenstrid

Med besøgene af orlogsfartøjerne, „Nej til Atomvåbens“ og Borgerrepræsentationens aktiviteter var spørgsmålet om udenlandske krigsskibes anløb af danske havne tematiseret i den offentlige debat. I november 1987 stillede

⁹ „Provokerende besøg“ (leder, sign. JD), *Information*, 26. september 1987.

¹⁰ „Tale af borgerrepræsentant Winnie Larsen – Socialdemokratiet ved demonstration imod flådebesøget på Langelinie søndag den 27. september kl. 14“, *Ekstra Posten*, uge 41 nr. 19 (1987), s. 8; jf. „Provokerende besøg“ (leder, sign. JD), *Information*, 26. september 1987.

Socialistisk Folkeparti forslag i Folketinget om, at udenlandske krigsskibe kun måtte anløbe danske havne såfremt „de pågældende fartøjers chef eller dennes regering i hvert enkelt tilfælde forsikrer, at fartøjerne ikke medfører atomvåben.“¹¹ Det Radikale Venstre støttede Socialistisk Folkepartis forslag, medens Socialdemokratiet lagde sig på en mere moderat linje, idet partiet på Christiansborg gav udtryk for, at Danmark over for fremmede regeringer blot burde „præcisere“ den danske holdning og understrege, at Danmark forventede denne respekteret.¹² Frem til marts 1988 fortsatte socialdemokraterne internt diskussionen om, hvilken ordlyd henvendelsen til fremmede magter skulle have. I slutningen af marts 1988 oplyste „Information“, at den socialdemokratiske folketingsgruppe havde besluttet sig for at stille et ændringsforslag til Socialistisk Folkepartis forslag, da Socialdemokratiet fandt, at der over for udlandet skulle „gøres opmærksom på den danske holdning“, og at en forudsætning for at fremmede skibe måtte anløbe danske havne var, at „de besøgende fartøjer kender og respekterer denne danske holdning.“¹³

„Informations“ oplysninger var ikke helt præcise. Det blev klart 14. april 1988, da Lasse Budtz præsenterede sit partis dagsordensforslag i Folketingssalen. Det lød:

„Idet Folketinget konstaterer, at det igennem 30 år har været dansk politik ikke at ville modtage atomvåben på dansk område, herunder i danske havne, opfordres regeringen til at underrette besøgende orlogsfartøjer herom.“¹⁴

Danmark skulle med andre ord rette henvendelse til de enkelte skibe, hver gang de anløb danske havne. Hermed kunne man i den offentlige debat konstatere et skifte i partiets politik, hvis formuleringen sammenholdes med Aukens udtalelse blot et halvt år tidligere (jf. ovenfor). Fra konservativ side stillede Per Stig Møller et andet dagsordensforslag:

„Idet Folketinget bekræfter Danmarks politik om atomvåbenfrihed, der har været gældende siden 1957, hvorefter atomvåben under de nuværende omstændigheder ikke accepteres på dansk territorium, herunder landområ-

¹¹ Jf. Nikolaj Petersen, „Sikkerhedspolitik og indenrigspolitik: Folketingsvalget den 10. maj 1988“, i Nikolaj Petersen og Christian Thune (red.), *Dansk udenrigspolitisk årbog 1988*.

¹² Sst.; jf. Jørgen Estrup, „1. beh. af f. t. beslut. vedr. krigsskibe med atomvåben på dansk territorium m.m.“, *Folketingstidende. Forhandlinger i Folketinget 1987-1988*, 27. november 1987, sp. 2871-87; Jens Thoft, „Forslag til folketingsbeslutning om garanti mod atomvåben på orlogsfartøjer i danske havne“, *Folketingstidende. Forhandlinger i Folketinget 1987-1988*, sp. 2871.

¹³ *Information* citeret efter Nikolaj Petersen, „Sikkerhedspolitik og indenrigspolitik: Folketingsvalget den 10. maj 1988“, i Nikolaj Petersen og Christian Thune (red.), *Dansk udenrigspolitisk årbog 1988*.

¹⁴ Lasse Budtz, „Forespørgsel til udenrigsministeren“, *Folketingstidende. Forhandlinger i Folketinget 1987-1988*, 14. april 1988, citeret sp. 9765.

der, farvande og havne, pålægges det regeringen at orientere andre stater om denne danske holdning.¹⁵

Med formuleringen om at Danmark blot skulle „orientere om“ den danske holdning betonedes det, at regeringen ønskede at bevare status quo. Situationen tilspidsedes da de to forslag kom til behandling i Folketingssalen. Det Radikale Venstre havde på forhånd udtalt, at det kunne stemme for begge forslag, og eftersom det var almindelig praksis, at regeringens forslag skulle til afstemning først, såfremt det kunne samle flertal i folketingsalen, var det forventningen, at de konservatives forslag ville blive vedtaget og det socialdemokratiske bortfalde. Som følge af pres fra Socialistisk Folkeparti fik Socialdemokratiet imidlertid det socialdemokratiske dagsordensforslag bragt til afstemning først.¹⁶ Afstemningen fandt sted, og det socialdemokratiske forslag blev vedtaget med Det Radikale Venstres stemmer. Mødet blev hævet. Én time senere blev det genoptaget. Poul Schlüter gik på talerstolen, hvor han fremsatte en „udtalelse af særlig karakter“. Schlüter sagde:

„I går kl. 14.20 førte jeg en samtale Socialdemokratiets formand. Under denne samtale tilsikrede Socialdemokratiets formand mig, at dersom regeringen i dag fremsatte sin egen dagsorden om problemerne vedrørende atompolitikken, ville Socialdemokratiet sørge for, at regeringens dagsorden kom til afstemning først.“¹⁷

Svend Auken blev oprørt og råbte fra salen: „Det er lyv!“¹⁸
Schlüter fortsatte:

„Alle vil forstå, at det er med megen overraskelse, jeg i dag oplever, at da der indleveredes de 17 navne, er Socialdemokratiets formand det første navn på listen. Sådan er det blevet i dansk politik. Det beklager jeg dybt.“¹⁹

Statsministeren understregede derefter, at det var „helt afgørende“ for regeringen, at det danske medlemskab af NATO forblev usvækket. Desuden var det „helt afgørende“, at Danmark kunne modtage flådebesøg som hidtil. Re-

¹⁵ Per Stig Møller, „Forespørgsel til udenrigsministeren“, *Folketingstidende. Forhandlinger i Folketinget 1987-1988*, 14. april 1988, citeret sp. 9770.

¹⁶ Det anføres flere steder i erindringslitteraturen, at det var et par SF'ere, der fandt ud af, at man kunne få det socialdemokratiske forslag til afstemning først. Pelle Voigt anfører, at han fik ideen. Pelle Voigt, *Sejre og fodfejl – set i mit bakspejl*, 1999, s. 154-79, her s. 176-78. Mere herom i kapitel 72.

¹⁷ Poul Schlüter, „Udtalelse af særlig karakter af statsministeren“, *Folketingstidende. Forhandlinger i folketingsåret 1987-88*, 14. april 1988, sp. 9828-29. Også optrykt i *Berlingske Tidende*, 15. april 1988. Overskriften lyder: „Statsminister Poul Schlüters to taler“.

¹⁸ Sst.

¹⁹ Sst.

BT's forside den 15. april 1988. Bladets chefredaktør, der havde en fortid i Socialdemokratiets pressetjeneste, havde nu en privat forbindelse til Niels Helveg Petersen. De to havde spillet skak sammen i Helvegs hjem aftenen før anløbsdebatten.

geringen ville nu tage situationen op til overvejelse og inden ti dage meddele Folketinget, hvilke konsekvenser den ville drage af den seneste dagsorden. Når det skulle tage ti dage at tage stilling til, hvordan regeringen ville reagere, var det fordi, regeringen i den mellemliggende tid ville „undersøge og orientere sig om, hvilke konsekvenser vore allierede eventuelt vil drage af dagsordenen, og overveje, hvorvidt det vil være muligt at bevare vort medlemskab af NATO aldeles usvækket.“²⁰

Schlüters udtalelse vakte opmærksomhed. Med beskyldningen om løftebrud fik Poul Schlüter sat spørgsmålstegn ved Svend Auken's troværdighed. Svend Auken blev vred og ønskede at tage til genmæle, men det havde han ikke mulighed for, da procedurereglerne i Folketinget gjorde det umuligt at svare på en „udtalelse af særlig karakter“. Leif Hermann, medlem af Socialistisk Folkepartis folketingsgruppe, skulle have sagt: „Det er den første offentlige henrettelse siden 1864.“²¹ Da mødet i Folketinget var slut, holdt

²⁰ Sst.

²¹ Citeret efter Gregers Dirckinck-Holmfeld, *Danmark dejligst*, s. 265.

Svend Auken et pressemøde. På spørgsmålet om Schlüter havde løjet, svarede Auken: „Ja!“.²² Samme dag skrev han et åbent brev til Poul Schlüter:

„Den 14. april 1988

Statsminister Poul Schlüter

I din redegørelse til Folketinget i dag hævdede du, at jeg i går i en telefonsamtale skulle have lovet dig, at den dagsorden, regeringen agtede at fremlægge ved debatten i dag, skulle komme til afstemning før den socialdemokratiske dagsorden.

Udover det utilbørlige i at referere fra personlige samtaler er jeg chokeret over, at du giver et så misvisende referat som du gjorde i Folketinget, oven i købet uden at jeg havde mulighed for at imødegå det direkte.

I samtalen fortalte jeg, at Socialdemokratiet ville fremsætte sin egen dagsorden, og jeg refererede indholdet af den. Vi havde derfor en kort drøftelse af, hvilken dagsorden der ville komme til afstemning først, og jeg sagde, at det var normal praksis, at det gjorde en dagsorden fra regeringen. Denne praksis er senere blevet bekræftet af Folketingets formand i dag.

Du bad ikke om nogen aftale med Socialdemokratiet om en bestemt rækkefølge for afstemningen, og en sådan aftale er da heller ikke indgået. At tro, at Socialdemokratiet skulle redde regeringen, hvis dens eget parlamentariske grundlag ikke var i orden, er i øvrigt en absurd tanke.

Jeg betragter efter dine misvisende og ærerørlige udtalelser i dag ethvert personligt tillidsforhold os imellem som umuligt. Jeg tror også, at fremtidige drøftelser mellem din regering og Socialdemokratiet vil blive alvorligt belastet.

På Socialdemokratiets vegne
Svend Auken²³

Med disse udmeldinger var det personlige tillidsforhold mellem oppositionslederen og regeringschefen bristet. Dagen efter omtalte „Det fri Aktuelt“ på forsiden den foregående dag som „Vredens dag“.²⁴ „Berlingske Tidende“ fornemmede hurtigt at situationen ville resultere i et valg, idet avisen samme dag bragt en større artikel under overskriften „Nedtælling til valg“. En anden ar-

²² „Sidste Nyt“, tillæg nr. 7/88 til *Politiske Brev*. Poul Schlüter fastholdt samme dag, at han havde haft en aftale med Auken; Sussie Sheikh, „Jeg taler sandt“, *Det fri Aktuelt*, 15. april 1988. Et par dage senere skrev Anker Jørgensen i *BT*, at Schlüters beskyldning var en „fed løgn“. Dette imødegik Schlüter 21. april 1988; jf. Poul Schlüter, „Når grove skældsord erstatter argumenter“. Optrøkt i Poul Schlüter, *På talerstolen*, s. 235-37.

²³ Brevet er optrykt i *Det fri Aktuelt*, 15. april 1988. Den redaktionelle overskrift lød: „Schlüter løj“.

²⁴ „Vredens dag“ (forside), *Det fri Aktuelt*, 15. april 1988; se også Erik Meier Carlsen, „Auken hængt ud“, sst.

tikel lød overskriften „En ond lang dag på Christiansborg“.²⁵ De følgende dage viste dagspressen, at den politiske afstand mellem regeringen og Socialdemokratiet også var øget.

Efterspil og valgkamp

Som Schlüter havde lagt op til, blev spørgsmålet nemlig stillet, om Danmark med den seneste dagsorden risikerede det danske alliancemedlemskab. Svend Auken svarede nej, og han forklarede, at spørgsmålet alene handlede om Danmarks ret til selv at formulere sin atomvåbenpolitik; en politik der var i overensstemmelse med H.C. Hansens beslutning i 1957. Dette forsvar til trods kom Auken i modvind, og firløverpartierne fik allerede 15. april reaktioner fra flere vestlige politikere; ganske som Schlüter havde anmodet om dagen forinden. Eksempelvis citerede aviserne den amerikanske udenrigsminister George Schultz for at sige, at dagsordenen gav „anledning til at overveje det fortsatte forsvarssamarbejde med Danmark.“ Fra London erklærede den konservative regeringschef Margaret Thatcher, at britiske krigsskibe ville afholde sig fra at gennemføre øvelser i danske farvande, hvis den socialdemokratiske dagsorden skulle danne grundlaget for dansk politik. Og fra NATO udtalte generalsekretæren Lord Carrington, at det ville få „alvorlige følger“²⁶ hvis dagsordenen fik indflydelse på Danmarks politik i det atlantiske samarbejde. Også det vesttyske forsvarsministerium var kritisk over for den nye dagsorden. Og fra Norge udtalte den tidligere konservative statsminister Kåre Willoch, at „Folketingets vedtagelse er beklagelig og et nyt bidrag til at svække Danmarks position i NATO.“²⁶ Disse reaktioner gjorde en række borgerlige aviser flittigt brug af i de efterfølgende debatter.²⁷

Da offentligheden efterhånden havde fået indtryk af, at udlandets reaktioner var vendt mod Socialdemokratiets dagsorden, offentliggjorde forskeren Hans-Henrik Holm, der var afdelingsforstander i international politik ved Journalisthøjskolen i Aarhus, en artikel i „Information“. Han forklarede, at gengivelserne af de udenlandske reaktioner var upræcise. Flere af aviserne beskar de vestlige udtalelser, så de underbyggede regeringens kritik af Socialdemokratiet. Så simpelt forholdt det sig dog ikke. Holm viste nu, at Lord Carrington ikke havde taget så skarpt afstand fra dagsordenen, som aviserne og flere borgerlige politikere gav indtryk af. Reelt havde Carrington sagt, at

²⁵ „En ond lang dag på Christiansborg“; „Nedtælling til valg“. Begge i *Berlingske Tidende*, 15. april 1988.

²⁶ „Norsk kritik“, *Berlingske Tidende*, 15. april 1988.

²⁷ „Dansk deltagelse i NATO-gruppe i fare“, *Berlingske Tidende*, 15. april 1988; „Hvad skal kaptajnen nu gøre“, *Berlingske Tidende*, 15. april 1988; Per Stig Møller, „På forkert grundlag“, *Det fri Aktuelt*, 6. maj 1988. Udtalelserne sammenfattedes i artiklen „Danmarks sikkerhed i fare. Faren for det danske NATO-medlemskab understreges af de udenlandske reaktioner“, *Vor Tid*, 43. årg., nr. 4, 2. maj 1988.

det ville få alvorlige konsekvenser, såfremt dagsordenen blev implementeret på en måde, så den var i modstrid med aftalerne inden for det atlantiske samarbejde. Af medierne havde man imidlertid fået det indtryk, at dagsordenen i sig selv gav anledning til kritik. Tilsvarende forholdt det sig med den amerikanske reaktion. Også her ville kritikken først for alvor blive skarp, hvis dagsordenen blev fortolket således, at Danmark ville anmode NATO's skibe om at be- eller afkræfte, hvorvidt de medbragte atomvåben. Men det stod der intet om i dagsordenen af 14. april. Den opfordrede blot regeringen til at „underrette besøgende“ orlogsfartøjer om gældende danske politik. Holms pointe var, at medierne politiserede, og at de havde en tendens til at forsimple og således skævvride den sikkerhedspolitiske debat. Dermed skete der reelt en misinformation af den danske befolkning.²⁸ Beskæringer eller ej, så bragte „Vor Tid“ 2. maj uddrag af artikler fra udenlandske aviser – „Le Monde“, „The Times“, Die Welt“, „Arbejderbladet“, „Frankfurter Allgemeine“ og „Financial Times“ – der alle tog afstand fra den seneste dagsorden.²⁹

Uanset hvad de vestlige politikere havde sagt, syntes situation i midten af april 1988 imod Socialdemokratiet og Auken.³⁰ Efter at de internationale reaktioner var i hus, kastede Ellemann-Jensen 17. april yderligere benzin på bålet, da han i „Berlingske Tidende“ forklarede, at „det alternative sikkerhedspolitiske flertal har denne gang vedtaget en dagsorden, som sætter vort medlemskab af NATO på spil.“ Ellemann-Jensen anførte, at den danske regering havde måttet sige fra over for den seneste dagsorden, blandt andet fordi „vore nære allierede USA og Storbritannien [...], anm.] har måttet sige, at en ændring af dansk politik i denne retning [at rette henvendelse til de enkelte skibe og kræve tilsagn om, at de ikke medførte atomvåben, anm.] vil få følger“. Ellemann-Jensen benyttede således de vestlige politikere som argument for, at det danske medlemskab var bragt i fare. Derpå forklarede han, at der, foruden politiske årsager, også var „indlysende *militære* grunde bag“ regeringens holdning. Disse bestod i, at „[h]vis den potentielle modstander nøjagtig ved, på hvilke orlogsfartøjer, – hvor og hvornår – der måtte befinde sig atomvåben, så vil den *usikkerhed*, der er så væsentlig i afskrækkelsen af en modstander, være væk.“³¹ Ellemann-Jensen bragte dermed afskrækkelsen som et indlysende vigtigt element i alliancepolitikken ind i debatten. Desuden spidde han Socialdemokratiet, der flere gange havde forklaret, at det ikke ønskede

²⁸ Hans-Henrik Holm, „Valgkampen har fordrejet den sikkerhedspolitiske dækning“, *Information*, 2. maj 1988.

²⁹ „Skarp international kritik af socialdemokratiets sikkerhedspolitik“, *Vor Tid*, 43. årg., nr. 4, 2. maj 1988.

³⁰ Én af de få udenlandske politikere der bakkede Auken op, var partikammeraten Karsten D. Voigt, der var det vesttyske SPD's udenrigspolitiske talsmand. Han udtalte, at det var „helt ude af proportioner“ at diskutere, om det danske alliancemedlemskab var blevet bragt i fare. Karsten D. Voigts udtalelse var som en dråbe i havet, og den druknede i mængden af kritik; jf. *Avisårbogen 1988*, s. 35.

³¹ Uffe Ellemann-Jensen, „NATO-medlemskabet er i fare“, *Berlingske Tidende*, 17. april 1988.

forandringer i alliancepolitikken. „Hvorfor“, spurgte Ellemann-Jensen, skulle Danmark da „begynde at skrive til hvert enkelt skib“?

Fra den militære sagkundskab tog forsvarrets operative chef generaløjntant Bent Amlend del i debatten. Han understregede, at planerne for forsvaret af Slesvig-Holsten og Danmark ville være værdiløse, såfremt allierede skibe fremover måtte afstå fra at anløbe danske havne.³² Forsvarschefen, admiral S.E. Thiede var mere fåmælt, men udtalte dog, at han håbede, at der ikke ville finde en udvikling sted, der var „til skade for det militære samarbejde inden for NATO.“³³ Selv Det Radikale Venstre, der havde stemt for den socialdemokratiske dagsorden, tog afstand fra Auken. 16. april kunne partiets formand, Niels Helveg Petersen, bekræfte, at hvis det kom til et folketingsvalg var det ikke „aktuelt at pege på Svend Auken“.³⁴

Set gennem dagspressen befandt Socialdemokratiet og Svend Auken sig i en meget vanskelig situation. Dette var næppe en konsekvens af den seneste dagsorden. Det var først og fremmest et resultat af måden, den var kommet i stand på. Desuden var det et resultat af de efterfølgende danske og udenlandske reaktioner, samt den måde som sidstnævnte var benyttet på i den danske presse. Auken havde næppe begået aftalebrud, men måske nok tillidsbrud.³⁵ Dog kom det i samtiden til at se ud som om, han havde begået aftalebrud. En samtidig opinionsundersøgelse viste, at et relativt flertal på 40 pct. af den danske befolkning havde fået den opfattelse, at der havde foreligget en aftale mellem Schlüter og Auken. Disse 40 pct. mente med andre ord, at Auken havde løjet. 37 pct. af de adspurgte kunne ikke tage stilling hertil. Blot 23 pct. troede på Auken.³⁶ Da Schlüter bekendtgjorde, at der måtte nyvalg til, var hans forklaring, at dagsordenen af 14. april bragte Danmarks „fulde NATO-medlemskab“ i fare.³⁷ Denne udmelding må ses på baggrund af, at firkløverregeringerne og det sikkerhedspolitiske flertal gennem knap seks år havde været i konflikt med hinanden om aspekter af alliancepolitikken. I den periode var det gentagne gange blevet anført, at Socialdemokratiet var uansvarligt. Som ovenfor nævnt havde Ellemann-Jensen på Sabro Kro i 1983 angiveligt udtalt, at regeringen ikke ønskede valg på INF-spørgsmålet, da man risi-

³² *Avisårbogen 1988*, s. 34.

³³ Forsvarschefens håb“, *Berlingske Tidende*, 15. april 1988.

³⁴ „Helveg dropper Auken“ (forside), *Det fri Aktuelt*, 16. april 1988.

³⁵ Se hertil kapitel 72; Nikolaj Petersen, *Europæisk og globalt engagement 1973-2003*, s. 352. Det socialdemokratiske folketingsmedlem Ole Espersen citerede tre dage inden valget statsminister Poul Schlüter for i et interview i „Ekstra Bladet“ at have sagt, at der blot var tale om „indforståelse“ mellem Schlüter og Auken; jf. Ole Espersen, „Grov grundløs anklage“, *Politiken*, 7. maj 1988.

³⁶ Ugens Gallup nr. 15 1988, „Vælgerne tror mest på Schlüter i dagsordensstrid“; http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1988_15.pdf. Set 19. maj 2004.

³⁷ Poul Schlüter, „Udtalelse af særlig karakter af statsministeren“, *Folketingstidende. Forhandlinger i folketingsåret 1987-88*, 19. april 1988, sp. 9909-12. Allerede 16. og 17. april spåede *Berlingske Tidende* og *Det fri Aktuelt*, at reaktionerne fra NATO (-landene) ville føre til valg. „NATO's dom over Danmark: Valg“, *Berlingske Tidende* (forside), 16. april 1988; „NATO dømte valg“, *Det fri Aktuelt* (leder), 17. april 1988.

kerede, at „ubefæstede sjæle“ faldt for Socialdemokratiets „propaganda“. Som det vil fremgå af det følgende kapitel havde danskerne dog en langt mere positiv opfattelse af såvel USA som Sovjetunionen i 1988, end de havde haft i begyndelsen af 1980'erne. Derfor var det ikke længere forbundet med samme risiko at udskrive valg på sikkerhedspolitikken. Det har formentlig spillet en rolle for Schlüters beslutning om at udskrive valg i 1988.

Under valgkampen fordelte partiernes sikkerhedspolitiske standpunkter på sig på følgende måde: Socialdemokratiet var ubetinget tilhænger af det danske alliancemedlemskab, men understregede, at Danmark selv skulle bestemme, om der måtte være atomvåben på dansk territorium. Partiets slogan lød: „Danmark bestemmer selv“.³⁸ Socialistisk Folkeparti foretrak, at Danmark var alliancefrit, men da der var et flertal i befolkningen, der ønskede dansk medlemskab af NATO, respekterede Socialistisk Folkeparti dette. Omvendt krævede partiet, at man „ubetinget [skulle, anm.] fastholde Danmarks atomvåbenfrihed og forstærke arbejdet for Norden som a-fri zone“, ligesom Danmark skulle samarbejde med alle nationer, der vendte „sig mod oprustning og krigsforberedelse“. Partiets motto lød: „Atomfrihed“.³⁹ Fælles Kurs ønskede Danmark ud af NATO og et „totalt afrustet neutralt Danmark“. Partiet ville spare 17 milliarder på forsvarsbudget (dvs. hele budgettet) og i stedet benytte pengene på sociale forbedringer.⁴⁰ De konservative ønskede ikke, at der skulle være atomvåben på dansk jord i fremtiden: „Det véd vore allierede. Og det respekterer de“. Med dagsordenen af 14. april fandt partiet, at Danmarks „fulde NATO-medlemskab“ blev sat „på spil“. Ét af partiets paroler var: „Sammenhold giver sikkerhed“.⁴¹ Venstre drog en parallel til Danmarks besættelse 9. april 1940, hvor landet ikke kunne forsvare sig. Det kunne Danmark heller ikke i 1988, mente partiet. Valgets „helt afgørende spørgsmål“ var „Danmarks fortsatte medlemskab af NATO“. Vestres valgopråb lød: „Det handler om frihed“.⁴² Centrum-Demokraterne lagde sig på linje med Venstre med formuleringen „Vi kan regne med NATO – kan NATO stadig regne med os? Fjern spørgsmålstegnet“.⁴³ Kristeligt Folkeparti sagde „ja til Danmarks fortsatte fred og frihed via fuldt NATO-medlemskab“, men gjorde i øvrigt ikke meget ud af at betone, hvorledes det opfattede et fuldt alliance-medlemskab. Klart var det imidlertid, at Kristeligt Folkeparti holdningsmæssigt lagde sig på linje med de tre andre regeringspartier i anløbsspørgsmå-

³⁸ *Danmark bestemmer selv* (Socialdemokratiets valgplakat, 1988).

³⁹ *Atomfrihed* (Socialistisk Folkepartis valgplakat, 1988).

⁴⁰ *Arbejderpartiet Fælles Kurs* (tryksag, 1988); *Fælles Kurs – arbejder for dig og Danmark* (tryksag, 1988).

⁴¹ *Danmarks tryghed fremfor alt* (De Konservatives valgplakat, 1988).

⁴² *Det handler om frihed* (Partiet Venstre, 1988). Sloganet „Det handler om frihed“ lå retorisk nært den af Frihedsrådet og Minerva producerede film om besættelsesårene „Det gælder din frihed“ (1946).

⁴³ „Fred i frihed er forudsætning for social tryghed“, Centrum-Demokraternes valgannonce. Oprettet i *Politiken*, 8. maj 1988.

Venstres valgplacat. (ABA).

let.⁴⁴ Fælles for Centrum-Demokraternes og Kristeligt Folkepartis valgannoncer var, at de søgte at slå bro mellem militær sikkerhed og social tryghed.

Det Radikale Venstre anlagde en dobbeltstrategi. Partiet ønskede på den ene side, at Danmark skulle arbejde for afspænding og nedrustning samt „især fjernelse af atomvåben“. Men på den anden side understregede partiet, at dansk indflydelse i internationale fora var betinget af et „konstruktivt arbejde og politisk bredde bag indsatsen.“ Som sådan lagde Det Radikale Venstre op til et samarbejde med de borgerlige partier uden at undsige dets ambitioner om afspænding. Partiets motto var: „Giv fornuften en chance“, og samtidig arbejdede det for en regering med Niels Helveg Petersen som statsminister.⁴⁵ Fremskridtspartiet betragtede konflikten på Christiansborg i april som det rene „primadonneri“. De konservatives og socialdemokraternes to dagsordensforslag blev af fremskridtsfolkene opfattet som identiske forslag. Den eneste forskel var, om den danske holdning skulle sendes til „de angelsaksiske regeringer direkte pr. post eller via deres skibskaptajner“. For Fremskridtspartiet var valgets helt dominerende temaer „udlandsgæld, arbejdsløs-

⁴⁴ „Politik er ikke blot et spørgsmål om teknik og økonomi – men også et spørgsmål om holdninger og livsværdier“. Kristeligt Folkepartis valgannonce, optrykt i *Berlingske Tidende* 7. maj 1988.

⁴⁵ *Giv fornuften en chance* (De Radikales valgplacat, 1988).

hed, generationsskifteskat, landbrugets og skibsfartens vanskeligheder osv.“ Partiets valgråb lød: „Sæt skatten ned“. ⁴⁶

Under valgkampen lod „Nej til Atomvåben“ uddele løbesedler, hvor det opfordrede vælgerne til at stemme: „nej til atomvåben i Danmark – også i vore havne“, „nej til atomvåben i de nordiske farvande“, „ja til Norden som atomvåbenfri zone“ og så videre. ⁴⁷ Samtidig udsendte bevægelsen en avis, hvor hele det sikkerhedspolitiske spørgsmål blev set som en „lille nations kamp for selvstændighed“. ⁴⁸

Det centrale tema i valgkampen var spørgsmålet om alliancemedlemskabet. De borgerlige partier understregede til stadighed, at dette – helt eller delvist – var bragt i fare, medens Socialdemokratiet gjorde sig store anstrengelser for at forklare, at dette ikke var tilfældet. Enkelte gange blev alliancedilemmaet omtalt som den problemstilling, valget drejede sig om, men det skete almindeligvis i omskrevet form, og debatten om provokation versus afskrækkelse fyldte ikke meget. I stedet lå det som en understrøm i debatterne, at valget handlede om troværdighed; Danmarks troværdighed, forsvarets troværdighed og Aukens troværdighed. Connie Hedegaard, der var ordfører på det forsvarspolitiske område for de konservative, understregede troværdighedsaspektet så sent som dagen før valget i en artikel i „Berlingske Tidende“. ⁴⁹

Et andet centralt tema i valgkampen var de gentagne beskyldninger om, at Socialdemokratiets sikkerhedspolitiske standpunkter var dikteret af Socialistisk Folkeparti. ⁵⁰ Dagen inden valget henvendte Hans Hækkerup, der var Socialdemokratiets forsvarspolitiske ordfører, sig til de borgerlige vælgere. Han skrev i en artikel i „Berlingske Tidende“, at påstanden var usand. Hækkerups argument lød: Fra 1982 til 1988 var der blevet vedtaget 27 sikkerhedspolitiske dagsordener i Folketinget. Socialdemokratiet havde fremsat 26, medens det havde fremsat den sidste i fællesskab med Det Radikale Venstre og regeringspartierne. Stemmeafgivelserne ved disse forslag viste, at de radikale

⁴⁶ *Fremskridt*, 16. årg., nr. 15, 26. april 1988.

⁴⁷ „Stem nej til atomvåben“, NTA-valgløbeseddel, u.d. 1988.

⁴⁸ Som det blev formuleret af Mia Fischermann i den redaktionelle artikel „Danmark netop nu“, *Nej til atomvåben. Frit valg?*, NTA-temaavis nr. 29, maj 1988. Desuden opfordrede avisen danskerne til at støtte den såkaldte „fredsflåde“, der var „en gruppe af private sejlere, som på forskellig måde er med til at protestere mod stormagternes stigende oprustning på verdenshavene“. Protesterne fandt blandt andet sted ved, at demonstranterne sejlede ud til orlogsfartøjer, hvor de bad om adgang til skibene for at sikre, at de ikke medbragte kernevåben.“ Hanne Nielsen, „Fredsflåde mod krigsskibe“; samme „Deltag i fredsflåden“. Begge i *Nej til atomvåben. Frit valg?*, NTA-temaavis nr. 29, maj 1988, (bagsiden).

⁴⁹ Connie Hedegaard, „Hvem skal have udspilsretten?“, *Berlingske Tidende*, 9. maj 1988.

⁵⁰ Uffe Ellemann-Jensen, „NATO-medlemskabet er i fare“, *Berlingske Tidende*, 17. april 1988; Per Stig Møller, „På forkert grundlag“, *Det fri Aktuelt*, 6. maj 1988; Poul Schlüter, „Hvad er alternativet?“, *Berlingske Tidende*, 8. maj 1988, optrykt i Poul Schlüter, *På talerstolen*, 337-39. Det var dog ikke en ny kritik. Uffe Ellemann-Jensen og Poul Schlüter havde sagt noget tilsvarende om Socialdemokratiets økonomiske politik forud for valget, „Venstre løber ikke af plads“, *Liberal. Venstres månedsblad/dansk politik*, nr. 1, marts 1988, s. 3-12; jf. Schlüters tale ved De Radikales sommerstævne i Daubjerg Dås, 9. august 1987 „De radikales rolle“, Poul Schlüter, *På talerstolen*, s. 308-10, her s. 309, 310.

havde stemt for 24 gange, de havde stemt imod to gange og undladt at stemme én gang. Socialistisk Folkeparti havde blot stemt for dagsordenerne 18 gange, det havde stemt imod to gange og undladt at stemme syv gange. Firkloverregeringerne havde undladt at stemme 14 gange, medens de kun havde stemt imod syv gange. Hans Hækkerups pointe var, at Socialdemokratiet havde sin egen sikkerhedspolitik. I det omfang partiet stod på linje med et andet parti, var det Det Radikale Venstre. Når det blev anført, at Socialdemokratiet var afhængigt af venstrefløjens og navnlig af Socialistisk Folkeparti, var det altså ifølge Hækkerup forkert.⁵¹

Slutelig var valgkampen bemærkelsesværdig, eftersom Venstre og Det Konservative Folkeparti kun gjorde lidet ud af at betone det fortsatte samarbejde med Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti efter valget, skønt firkloverpartierne gik til valg på at videreføre samarbejdet.⁵² Samtidig ses det, at Venstre og Det Konservative Folkeparti ikke gjorde meget ud af at kritisere Det Radikale Venstre, der dog havde været en forudsætning for, at det sikkerhedspolitiske flertal gennem seks år havde kunnet tilføje regeringerne en stribe nederlag, og som havde stemt for den dagsorden, der var den direkte anledning til valget. Endelig ses det, at Det Radikale Venstre lagde vægt på et „konstruktivt samarbejde og politisk bredde bag“ dansk politik; det vil sige en invitation til de borgerlige partier. Det er anslået, at ovenstående forhold havde sin forklaring i, at der allerede inden valget blev udskrevet, var blevet skabt en forståelse mellem Det Radikale Venstre, Det Konservative Folkeparti og Venstre om, at disse partier ville søge at skabe et regeringssamarbejde efter næste valg. Umiddelbart efter Schlüters beskyldning om, at Auken havde begået løftebrud, havde Niels Helveg Petersen udtalt, at Det Radikale Venstre ikke ville pege på Auken efter et valg.⁵³ Og på et konservativt pressemøde 5. maj 1988 – på 43-års dagen for Danmarks befrielse – forudskikkede Schlüter, at de konservative efter valget ville imødekomme radikale ønsker.⁵⁴ Således lader debatten under valgkampen ane, at en ny regeringskonstellation var i støbeskeen. Men der var tale om et diskret spil, for hverken Centrum-Demokraterne eller Kristeligt Folkeparti var angiveligt opmærksomme herpå (se nedenfor).

To dage før vælgerne skulle til stemmeurnerne, bragte Danmarks Radio den afsluttende partilederdebat i fjernsynet. På et tidspunkt greb Ellemann-Jensen ordet. Han kritiserede Socialdemokratiets sikkerhedspolitik, herunder forklarede han, at partiets politik var ude af trit med de norske socialdemokraters holdning. Med denne udmelding – der som nævnt havde været anført

⁵¹ Hans Hækkerup, „En myte aflives“, *Bertingske Tidende*, 9. maj 1988.

⁵² Partierne indrykkede angiveligt kun én fælles valgannonce; Henning Fonsmark, *Schlüters Danmark. Historien om en politisk karriere*, 1992, s. 191.

⁵³ „Schlüter min mand“, *Det fri Aktuelt*, 16. april 1988.

⁵⁴ Tesen om et parløb mellem Det Konservative Folkeparti og Venstre på den ene side og Det Radikale Venstre på den anden side er udfoldet i Henning Fonsmark, *Schlüters Danmark*, s. 188-98.

under hele valgkampen – lykkedes det endnu en gang at få antydnet, at Socialdemokratiets sikkerhedspolitik var gjort afhængig af venstrefløjen. Auken svarede straks, at Ellemann-Jensen havde uret i denne vurdering, og Auken kvalificerede sin egen vurdering med henvisning til, at han samme dag, det vil sige 8. maj, havde talt i telefon med den norske udenrigsminister Thorvald Stoltenberg. Denne havde – citerede Auken på flydende norske – spurgt Auken:

„Ka’ du ikke lukke kjeften på ham Yffe!“⁵⁵

Dagen efter skrev „B.T.“, at Svend Auken ikke havde talt med Stoltenberg, hvilket Auken indrømmede. Til gengæld havde den norske udenrigsminister talt med Aukens hustru. „BT’s“ journalister spurgte Auken, om Stoltenberg „virkelig“ havde sagt, „at du skulle lukke kæften på Uffe?“ Auken svarede: „Neej. Jeg lavede det om til et folkeligt udtryk. Jeg brugte bare Uffes egen facon“.⁵⁶ Dagen efter forklarede Auken i „BT“, at ordvalget var hans „folkelige formulering af det budskab, Stoltenberg gentagne gange er kommet med over for mig under valgkampen.“⁵⁷ Med formuleringen om at lukke kæften på Venstres formand havde Auken bragt sig selv i en knibe. Fra Schlüter havde udskrevet valget, havde spørgsmålet om troværdighed været en integreret del af debatten, og fra firkløverpartierne side havde man bestræbt sig på at stemple Auken som utroværdig samt som en person, med hvem man ikke kunne indgå aftaler. Auken havde taget afstand fra denne kampagne, men to dage forud for valget gav han selv næring til beskyldningen. Det svækkede Aukens troværdighed, at han havde talt usandt i fjernsynet, og i de sidste dage inden valget bragte aviserne mange artikler om den ikke stedfundne samtale mellem Auken og Stoltenberg. På selve valgdagen optrykte „B.T.“ en forside med et stort billede af Auken. Teksten lød i fede typer: „LØJ FOR ÅBEN SKÆRM“. Ovenover billedet bragte „B.T.“ en boks med ordene: „Meningsmålingerne afslører: Schlüter igen“.⁵⁸

Da stemmefordelingen blev gjort op, viste det sig, at Socialdemokratiet havde vundet ét mandat, og selv om Auken havde fået mere end én skramme under valgkampen, blev han valgets næststørste stemmesluger.⁵⁹ Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti mistede henholdsvis ét og tre mandater, medens firkløverpartierne bevarede deres 70 mandater. Valgets store vinder var

⁵⁵ Citeret og omtalt flere steder i litteraturen; jf. Gregers Dirckinck-Holmfeld, *Danmark dejligst*, s. 267; Uffe Ellemann-Jensen, *Din egen dag er kort. Oplevelser og indtryk*, 1996, s. 299; Michael Kristiansen og Thomas Larsen, *Niels Helveg Petersen. Manden og magten*, 1996, s. 188-89.

⁵⁶ Aukens citatfusk for åben skærm“, *BT*, 9. maj 1988.

⁵⁷ Bertel Thomsen, „Auken løj i valg-TV“, *BT*, 10. maj 1988.

⁵⁸ „LØJ FOR ÅBEN SKÆRM“ (forsiden), *BT*, 10. maj 1988.

⁵⁹ Auken fik mere end 35.000 personlige stemmer. Det var udelukkende Poul Schlüter, der fik flere personlige stemmer. Han opnåede opbakning fra godt og vel 38.000 vælgere. *Avisårbogen 1988*, s. 44.

Fremskridtspartiet. Den store taber var Fælles Kurs, der måtte forlade Folketinget.⁶⁰ 3. juni 1988 etablerede Schlüter sin tredje regering; denne gang bestående af Det Konservative Folkeparti, Venstre og Det Radikale Venstre. Dette var – på trods af borgfreden mellem de tre partier under valgkampen – en overraskende sammensætning, for lige siden Schlüters første regering i 1982 havde de radikale været en del af Folketingets sikkerhedspolitiske flertal. Ved at optage de radikale i regeringen, og med fyringen af de to midterpartier, følte Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti sig svigtet. Centrum-Demokraternes Mimi Stilling Jakobsen udtalte:

„De Konservative og Venstre har splittet det borgerlige samarbejde ved den metode de har dannet den nye regering på. Det er ikke bare sket på en sårende og tarvelig måde, men der er tale om utroligt uprofessionelt håndværk. Vi føler os helt klart snydt og dårligt behandlet, og jeg er umådeligt skuffet over, at man tænker så kortsigtet.“⁶¹

Miljøminister i firkløverregeringen Chr. Christensen (1982-1988) fra Kristeligt Folkeparti forklarede 3. juni:

„Poul Schlüter har nu et troværdighedsproblem over for mig. Firkløveret gik samlet til valg. Vi har bygget på ubrydelig tillid til hinanden. Den tillid holdt indtil efter valget. Det er ubehageligt og ubegribeligt, at to af firkløverpartierne har arbejdet for en anden regeringsløsning, uden at vi fik det at vide.“⁶²

Hvor firkløverpartierne havde anført, at Auken havde et troværdighedsproblem, vendte boomerangen nu tilbage til Schlüter. Med den nye regeringskonstellation mente de to fyrede midterpartier, at Schlüter ikke var ordholdende. Poul Schlüter forklarede efterfølgende, at Centrum-Demokraterne havde stillet sig selv uden for indflydelse, da det i de sidste dage af valgkampen havde fremført „mange stærke karakteristikk“ af Det Radikale Venstre.⁶³ Desuden udtalte han, at en KVR-regering ville skabe orden „i Danmarks forhold til NATO“.⁶⁴ Uffe Ellemann-Jensen afviste, at der var forhand-

⁶⁰ For mandatfordelingen se Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger, *Tiden efter 1945* (Gyldendals Danmarkshistorie, bd. 8), 1990, s. 478.

⁶¹ Mimi Stilling Jakobsen citeret efter „CD: Vi blev snydt“, *Berlingske Tidende*, 4. juni 1988. Også citeret i Henning Fonsmark, *Schlüters Danmark*, s. 196.

⁶² Sst.

⁶³ Michael Ulveman og Erik Skov Pedersen, „CD satte sig selv udenfor“, *Vor Tid*, 43. årg., nr. 6, 27. juni 1988, s. 3. Hermed hentydede Schlüter formentlig til, at Erhard Jacobsen den 7. maj blev refereret for en udtalelse om, at Centrum-Demokraterne ikke ville tilnærme sig Det Radikale Venstre efter valget. Dermed dementerede han forestillingerne om etablering af en femkløverregering. Uffe Ellemann-Jensen kaldte Erhard Jacobsens udtalelse for „dum“. Jens J. Krogh, „Nej til frieri“, *Det fri Aktuelt*, 7. maj 1988.

⁶⁴ „CD: Vi blev snydt“, *Berlingske Tidende*, 4. juni 1988.

let „bag ryggen af CD og kristeligt folkeparti.“ Imidlertid havde det været en forudsætning for fodnotepolitikens afslutning, at få brudt „det alternative flertal“. ⁶⁵ Dette var nu sket.

4. juni 1988 – dagen efter at KVR-regeringen var dannet – offentliggjorde „Berlingske Tidende“ en knap så opsigtsvækkende artikel. Det forklaredes, at NATO accepterede dagsordenen af 14. april, „når den udføres sådan, at NATO-landene kan acceptere den.“ ⁶⁶ Dette svarede ganske præcist til det, som Lord Carrington havde udtalt allerede 15. april 1988.

⁶⁵ Uffe Ellemann-Jensen, „Derfor fik vi KVR-regeringen“, *Liberal. Venstres månedsblad/dansk politik*, nr. 2, august 1988, s. 3-10.

⁶⁶ Hugo Gården, „NATO kan leve med den nye sikkerhedspolitik“, *Berlingske Tidende*, 4. juni 1988.